

УДК 336.226.1

ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ З ДЕПОЗИТІВ

Сомова В.В., аспірантка

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті розглядається доцільність запровадження оподаткування доходів від депозитів на сучасному етапі розвитку економіки. Досліджується оптимальний механізм стягнення та адміністрування податку з депозитів, його рівень, що задовольнить потребам держави щодо наповнення бюджету, банківської системи щодо забезпечення стабільного джерела кредитних ресурсів, не призведе до диспропорцій на мікрорівні.

Ключові слова: оподаткування доходів від депозитів, період оподаткування, диференційовані податкові ставки, адміністрування податку, агрегована (консолідована) основа сплати податку.

Постановка проблеми. В умовах запровадження змін у сфері прибуткового оподаткування фізичних осіб значну актуальність набуває питання доцільності оподаткування депозитних доходів. Наявність диспропорцій інвестиційних стимулів для фізичних осіб, що спричинені звільненням процентів за депозитами від оподаткування за наявністю оподаткування дивідендів, обумовлює необхідність запровадження такого податку, визначення його оптимальної ставки, періоду оподаткування, осіб, відповідальних за його адміністрування.

Аналіз публікацій. Питання впливу оподаткування депозитів на фінансову систему активно досліджуються провідними вченими-економістами, такими як: Тігіпко С.Л., Азаров М.Я., Стельмах В.С., Демчик Р.Є. тощо. Однак багато питань, що стосуються вирішення цієї проблеми, залишаються недостатньо вивченими. Серед них вплив основних ризиків та проблемних аспектів на стан економіки та очікування громадян в результаті запровадження механізму оподаткування депозитів.

Метою даної статті є визначення оптимальної схеми оподаткування депозитів та оцінка її впливу на фінансові показники держави.

Виклад основного матеріалу. В умовах гармонізації українського законодавства з європейським, оптимізації інвестиційних рішень фізичних осіб та вирішення проблеми наповнення державного бюджету особливої уваги набувають питання доцільності запровадження

©Сомова В.В., 2011

нових (для України) видів податків, пошук ефективних методів адаптації до існуючих у країні реалій. Одним із таких податкових нововведень для України є податок на доходи з депозитів.

Податок на доходи з депозиту пропонувався запровадити ще у 2004-му р. Він мав скласти 10 % від доходів банківських вкладів. Згодом ставка була знижена до 5% та зафіксована Законом «Про податок з доходів фізичних осіб» №889-4 від 22.05.2003 р., проте на оподаткування депозитів ввели мораторій до 2010 р. Восени 2009 р., у період наростання економічної кризи, мораторій було подовжено до 1 січня 2013 р. Зараз, відповідно до Податкового кодексу, ставка податку становить 5 % бази оподаткування щодо доходу, нарахованого як відсоток на депозитний (вкладний) банківський рахунок. Даний податок пропонується запровадити з 2015 р. [1].

Перспектива запровадження оподаткування депозитів визначає актуальність дослідження цього питання – пошуку та аналізу найбільш оптимальних та ефективних механізмів використання податку з депозитів як джерела збільшення рівня доходності державного бюджету.

Так, за словами заступника міністра фінансів Тетяни Єфименко, Міністерство фінансів розраховує залучити до державного бюджету близько 800-900 мільйонів гривень за рахунок введення 5-відсоткового податку на прибутки від депозитів фізичних осіб. Вона зазначила, що ця сума залежить від обсягу депозитної бази і курсу гривні [2].

Проте ми можемо припустити, що втрати держави від запровадження оподаткування доходів від вкладів фізичних осіб можуть значно перевищити реальні надходження до бюджету, що перш за все буде спричинене відтоком депозитів з банківської системи.

Передумовою вибору найбільш оптимальної схеми функціонування даного виду податку є вивчення міжнародного досвіду використання, врахування ризиків та негативних наслідків, розгляд існуючих альтернатив та вибір найбільш дієвого механізму оподаткування.

Оподаткування процентів по банківських вкладах існує у багатьох країнах, зокрема, Європейського Союзу. Так, з 1 липня 2005 р. набрала чинність Директива Ради «Щодо оподаткування доходу від заощаджень у формі виплати відсотків», за якою у разі відмови ідентифікації отримувача – фізичної особи відсоткового доходу передбачалося утримання податку з джерела за ставкою 15% (20% – з 1 липня 2008 р. та 35% – з 1 липня 2011 р.). Механізм Директиви поширюється на 27 країн – членів ЄС, а також на певні юрисдикції: Швейцарію, Ліхтенштейн, Монако, Андорру, Британські Віргінські острови, інші.

У Російській Федерації доходи за внесками в банках у частині перевищення суми, розрахованої, виходячи зі ставки рефінансування Центрального банку РФ, що діє протягом періоду, за який нараховані відсотки, по рублевих внесках і 9% річних по внесках в іноземній валюті, оподатковуються за ставкою 35%.

Що стосується країн із перехідною економікою, то схожий податок запроваджено лише у Чехії, Словаччині та Польщі. Спільна риса всіх розвинених країн - оподаткування процентів по банківських вкладах було введено тоді, коли обсяг депозитів населення перевищував 50% ВВП національних економік. В Україні цей показник складає 10%.

У міжнародній практиці існує три процедури оподаткування процентних доходів населення:

1. Стягування податку при виплаті процентів, що фактично означає для платника зменшення ставки за депозитом. Така схема використовується у більшості європейських країн та є найпростішою.
2. Включення платником процентних доходів до щорічної податкової декларації та стягнення податку за діючою шкалою оподаткування доходів. Ця схема діє у Швеції, Данії та Нідерландах.
3. Використання системи передоплати для стягнення податку на проценти. Застосовується у Німеччині, Франції та Іспанії.

Спільною характеристикою всіх країн, де оподатковуються відсотки, – є розвиненість банківської системи. Передчасне введення такого податку є недоречним та провокує економічні диспропорції. Як приклад, ми можемо проаналізувати досвід Угорщини, де наприкінці 80-х було введено оподаткування відсотків за депозитами за ставкою 20%, через 6 років ставку знизили до 10%, ще через рік влада відмовилась від такого виду оподаткування саме через причину нерозвиненості банківської системи, яка не змогла акумулювати інвестиційний ресурс для економіки, завоювати довіру до неї населення [3].

В ході дослідження ми провели аналіз ризиків та негативних сторін введення оподаткування депозитів та виділили відповідні пропозиції, які, на нашу думку, є найбільш оптимальними та ефективними:

1. Подорожчання кредитів або переведення населенням депозитів у готівку (зменшення депозитних вкладів), що спричинить за собою тиск на ринок товарів і тиск на інфляцію.

За словами президента Всеукраїнської громадської організації захисту прав споживачів фінансових послуг Руслана Демчика, ймовірність зменшення депозитних вкладів, особливо від населення, досить невисока. По-перше, не дивлячись ні на що, банківський вклад є самим зрозумілим для споживача інвестиційним інструментом. По-друге, обраний досить довгий проміжок часу між інформуванням, і між введенням – близько 2,5 років, достатній термін для розуміння та усвідомлення. По-третє, не так вже й сильно постраждають вкладники від нового податку. Наприклад, при внеску в 20% річних вкладник отримає загальну прибутковість в межах 19% після вирахування податкової складової. І як парадокс даної ситуації, вклади населення навпаки можуть збільшуватися до вступу в силу податку. Це при тому, що вартість залучення грошей у нашій країні, напевно, найбільша, і тенденція зменшення ставки вже чітко простежується [4].

Ми можемо зазначити, що якщо до введення даного податку (у 2015 р.) не буде створено альтернативний інститут акумулювання грошових коштів населення, то введення податку на депозити не зробить будь-якого значного впливу на динаміку обсягу депозитів у банках.

2. Постійне зростання рівня інфляції може зробити інвестування коштів населення у банківські вклади неприбутковим й не вигідним.

Експерти асоціації «Український кредитно-банківський союз» вважають, що в умовах росту інфляції посилення податкового тягаря на вкладників є недоцільним [5].

Ми, у свою чергу, можемо зазначити, що необхідно розробити оптимальний механізм стягнення податку з депозитів з урахуванням темпів інфляції. Так як позиція Нацбанку полягає в тому, що дохід по депозитах повинен зберігати вкладникам вартість грошей, то відсоток у межах інфляції не повинен обкладатися.

3. Непередбачуваність розвитку банківської системи України на момент введення оподаткування депозитів (приблизно у 2015 році).

На думку спеціаліста аналітичного департаменту ІК *Adamant Investments* Андрія Пархоменко, ситуація з оподаткуванням депозитів залежатиме, в основному, від стану банківської системи [6].

Ми вважаємо, що доцільно буде на державному рівні розробити комплекс заходів, які б збалансували потенційний негатив від оподаткування депозитів зустрічною пропозицією щодо підвищення лояльності споживачів до депозитних продуктів. Наприклад, цілком логічною пропозицією було б збільшення суми повернення гарантованого вкладу.

4. Складність адміністрування податку на дохід від депозитів, зокрема, хто буде податковим агентом, з огляду на нюанс про банківську таємницю.

Податок на депозити несе ризики порушення принципу банківської таємниці. У рамках контролю за його сплатою податкова служба може отримати доступ до інформації про обсяг депозиту того чи іншого громадянина.

За словами банкірів, вже зараз спостерігається відтік великих вкладів з депозитів: власники великих сум грошей (в основному клієнти Private banking) побоюються передачі інформації про свої рахунки податковій службі. Проте податкова служба, відповідно до Податкового кодексу, зобов'язується не розголошувати дані про платників податків (у тому числі інформацію, що становить банківську таємницю) третім особам без їх письмової згоди [7].

Існує два шляхи вирішення цієї ситуації:

1) розрахунок банком як податковим агентом податку по кожному клієнту.

Ми можемо зауважити, що немає проблеми по кожному розрахувати податок, проте проблема полягає у тому, щоб від імені кожного сплатити.

Експерти Асоціації українських банків вважають, що перекладання додаткових функцій на банк значно збільшить його витрати. У зв'язку з цим асоціація пропонує зберегти мораторій на оподаткування доходів населення від їх вкладів до повного завершення кризових явищ і до відновлення економіки [1].

2) сплата податку на так званій агрегованій основі, коли банк як податковий агент розраховує загальний обсяг нарахованого за певний період доходу за всіма депозитами своїх вкладни-

ків і від цієї суми 5% відраховує як податок. При цьому банк не деталізує, хто з вкладників заплатив яку суму.

Ми можемо також додати, що на адміністрування цього податку держава може витратити більше, ніж отримає доходу в бюджет, бо потрібно буде відповідне програмне забезпечення, додатковий персонал у банки та збільшення кількості податкових працівників.

3) самостійне декларування фізичними особами податків за депозитами.

5. Необ'єктивне сприйняття громадянами намірів держави стягувати податок з депозитів.

Ми можемо зазначити, що панічні настрої населення щодо нововведення зумовлені наступними чинниками:

А) відсутність історичного досвіду роботи з банками, як у людей за кордоном (30% працездатного населення в Україні взагалі не працює з банками);

Б) недовіра населення до банківської системи в цілому, підкріплена останніми фактами неповернення коштів на депозитних рахунках із проблемних банків.

Ми погоджуємося з думкою експертів, що при проведенні правильної інформаційної кампанії перед введенням податку суттєві проблеми у банківській системі не виникнуть.

Щодо визначення критерію диференціації, за яким встановлюватиметься ставка, база та період оподаткування, існують наступні пропозиції експертів:

Перший критерій – термін дії депозитного договору, в залежності від якого пропонується диференціація податкової ставки або оподаткування доходу лише від депозитів, розміщених на термін до 1 року.

Ми вважаємо, що ставка податку на дохід від депозиту повинна залежати від терміну вкладу – чим довше гроші, тим нижчий податок. Хоча в ході адаптації даного податку доцільним було б оподатковувати лише короткострокові депозити (до 1 року), що стимулювало б приплив у банківську систему коштів на термін більше одного року. Також, на нашу думку, недоцільним є застосування різних ставок до депозитів у різних валютах, бо це призведе до штучного обмеження вибору для вкладника, що суперечить Конституції, тим більше, що даний механізм все одно не врятує економіку від доларизації.

Другий критерій – суми вкладу, в залежності від якої оподаткуванню підлягатимуть доходи фізичних осіб від банківських вкладів у разі перевищення розміру двох мінімальних заробітних плат, або оподаткуванню підлягатимуть всі депозити фізичних осіб незалежно від суми вкладу.

У новій версії проекту Податкового кодексу про дві мінімальні зарплати – ні слова. У статті 7 розділу VI сказано: «Ставка податку становить 5 відсотків об'єкта оподаткування, нарахованого податковим агентом як: процент на поточний або депозитний банківський рахунок (у тому числі картковий); процентний або дисконтний дохід за іменним ощадним (депозитним) сертифікатом; процент на вклад (депозит) члена кредитної спілки в кредитній спілці; інвестиційний дохід, який виплачується компанією, яка управляє активами інституту спільного інвестування відповідно до закону; дохід за іпотечним сертифікатом участі, іпотечним сертифікатом з фіксованою дохідністю відповідно до закону; дохід за сертифікатом фонду операцій з нерухомістю; дохід, який виплачується фондом фінансування будівництва; дохід учасника фонду банківського управління; в інших випадках, прямо визначених відповідними нормами цього розділу». З цього можна зробити висновок, що податком будуть обкладатися будь-які внески, незалежно від їх розміру [8].

Ми також вважаємо, що податок потрібно вилучати з усіх депозитів, незалежно від їх суми, бо вкладники будуть розбивати депозитні кошти таким чином, щоб внесок не перевищував зазначеного ліміту, враховуючи факт, що в Україні не ведеться статистика загальних сум на рахунках громадян.

Таким чином, запропонований п'ятивідсотковий податок на депозитний вклад, як джерело додаткових ресурсів для бюджету, є недосконалим: відсутня вказівка на мінімальний розмір депозиту фізичних осіб, з доходу від якого буде стягуватися п'ятивідсотковий податок, не зазначено періоду оподаткування, відповідальних за стягнення осіб та інше. Крім того, аналіз ризиків та наслідків введення такого податку показав, що у разі непроведення чіткої інформаційної кампанії, наявності непрозорих схем нарахування та стягнення податку матиме місце тенденція до вилучення коштів із банківського сектору або переведення їх у банки інших країн.

Висновки:

- 1) Доходи фізичних осіб від депозитів мають оподатковуватися. Проте таке оподаткування необхідно запроваджувати наряду із стабілізацією економічної ситуації та поверненням довіри до банківського сектору. Передумовою цього є дієвість Фонду гарантування вкладів, стабільна курсова політика Національного банку, а також запровадження цільового призначення податкових надходжень (використання цих коштів на покриття бюджетного дефіциту або задля фінансового посилення за їх рахунок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб) тощо.
- 2) Введення «депозитного» податку не призведе до відтоку коштів населення з банків.
- 3) Встановлення диференційованих податкових ставок в залежності від строковості вкладів стимулюватиме формування довгострокового кредитного ресурсу та сприятиме укріпленню фінансової стабільності банківських установ.
- 4) Адміністрування «депозитного» податку має проводитися банком як податковим агентом консолідовано за всіх клієнтів, що забезпечить нерозкриття відповідної інформації (банківської таємниці).

Література:

1. Обложенные депозиты [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «Финансовый обзор» від 28.09.10 – Режим доступу: <http://www.finobzor.com.ua>
2. Казну поповнять на мільярд за рахунок оподаткування депозитів [Електронний ресурс] // Інтернет-видання від 21.06.10 – Режим доступу: <http://www.tsn.ua>
3. Налогообложение процентных доходов физических лиц: чего ждать? [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «Столица – ценные бумаги» - Режим доступу: <http://www.stol.kiev.ua>
4. Руслан Демчик. Оподаткування депозитів [Електронний ресурс] // Інтернет-видання газета «Комсомольская правда» в Украине» від 08.07.10 - Режим доступу: <http://www.blog.kp.ua>
5. Какие последствия введения налога на депозиты? [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «Finance.ua. Про гроші» від 30.11.10 – Режим доступу: <http://www.finance.ua>
6. Мнение эксперта: новый налог на депозит увеличит ставки в банках [Електронний ресурс] // Інтернет-видання "The Epoch Times Украина" від 18.11.10 – Режим доступу: <http://www.epochtimes.com>
7. Норму о введении налога на доходы от депозитов с 2011 г. могут прописать в законе о бюджете на следующий год [Електронний ресурс] // Інтернет-видання від 30.11.10 – Режим доступу: <http://www.rbc.ua>
8. Податковий Кодекс України: Закон України № 2755–VI від 2.12.10 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

Аннотация

НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ ДОХОДОВ С ДЕПОЗИТОВ

Сомова В.В., аспирантка

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

В статье рассматривается целесообразность введения налогообложения доходов от депозитов на современном этапе развития экономики. Исследуется оптимальный механизм взимания и администрирования налога с депозитов, его уровень, который обеспечит потребности государства относительно наполнения бюджета, банковской системы относительно обеспечения стабильного источника кредитных ресурсов, не приведет к диспропорциям на микроуровне.

Ключевые слова: налогообложение доходов от депозитов, период налогообложения, дифференцированные налоговые ставки, администрирование налога, агрегированная (консолидированная) основа уплаты налога.

Summary

DEPOSIT INTEREST RETENTION TAX

Somova V.V., the post-graduate student
V.N. Karazin Kharkov National University

The given article considers reasonable approach to provide deposit interest retention tax. The optimal fiscal mechanism, tax rates, administrative regulations to be satisfied both the government as to budget resources and the bank system to provide a stable source for the credit resources are examined.

Key words: deposit interest retention tax, tax period, differentiated tax rates, tax administrative regulations, consolidated base of tax payment.

Надійшла до редакції 24. 03. 2011 р.

Науковий керівник: Чернов В.В., к. е. н., доцент